

RĂȘUNETUL EROICELOR LUPTE ALE MINERILOR DE LA LUPENI DIN AUGUST 1929 ÎN PRESA ARĂDEANĂ

AUREL LAZĂR

Marea ridicare a minerilor de la Lupeni, condusă de Partidul Comunist Român, din august 1929, — „prima mare ridicare de clasă din șirul luptelor sociale din această perioadă“¹, după cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, se așează pe baza unei tradiții eroice de lupte și jertfe.

Pe linia acestor tradiții amintim : greva generală din Valea Jiului din 1906 ; preluarea puterii la Petroșani în 1918 ; masiva participare a minerilor la Adunarea Națională de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918, care a dus la înfăptuirea revoluționar-naționale, contribuind la făurirea statului național unitar român. La acestea se adaugă participarea minerilor din Valea Jiului la greva generală din 1920.

Aceste tradiții culminează cu luptele din august 1929, izbucnite în condițiile crizei mondiale a lumii capitaliste din 1929—1933.

Criza economică din 1929—1933 a cuprins și România, unde a avut un caracter mai acut, datorită *înapoierii economice, cauzate de slaba dezvoltare tehnică* ; a *prezenței rămășițelor feudale* și a *capitalului străin*, căruia i-am fost aserviți, cuprinzând toate ramurile economiei, vieții politice și spirituale.

În industria carboniferă, în special în Valea Jiului, criza s-a dezlănțuit cu o deosebită tărie.

Astfel au loc : *mari concedieri*², este mărită norma zilnică care se făcea în condițiile unei tehnici înapoiate, la care se adăugau *abuzurile izvorite din militarizarea întreprinderilor*³.

*Salariile de mizerie, cât și scumpirea alimentelor*⁴, ce duceau la o subalimentație cronică, se împleteau cu o acută *criză de locuințe și inconsistența asistenței medicale*, care ridica numărul suferinșilor de boli profesionale (silicoză, tuberculoză).

În dorința ridicării continue a profiturilor, patronatul neglija problema protecției muncii, fapt ce ducea la o creștere a *accidentelor de muncă*⁵.

1. Nicolae Ceaușescu, **Partidul Comunist Român, continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, în România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste**, vol. I, Buc., 1968, p. 364.

2. N.N. Constantinescu și P. Munteanu, **Situația clasei muncitoare în timpul crizei din 1929—1933**, în „Anale de istorie”, nr. 3, an IX, 1963.

3. A. Simion și P. Munteanu, **Acțiuni ale minerilor din Valea Jiului premergătoare luptelor din august 1929**, p. 4.

4. M.N. Stănescu, **Minerii pe baricadele luptei revoluționare**, în „Magazin Istoric”, an XIII, nr. 7, (148), iulie 1979, p. 18.

5. A. Simion și P. Munteanu, **op. cit.**, p. 7.

Această situație foarte grea a minerilor era în discrepanță cu profiturile patronale mereu în creștere. În acest sens, ziarul arădean „Erdély Hirlap“, din 10 august 1929, dezvăluia că între anii 1927—1929, capitalul Societății miniere din Valea Jiului a crescut cu 479 000 000 lei, din care 262 850 000 lei fond de amortizare, ceea ce a dus la un profit net de 415 755 000 lei. Acelaș ziar arăta că salariile tuturor minerilor se ridicau la 71 000 000 lei⁶.

O altă cauză care a dus la marea confruntare de clasă din august 1929 a fost aplicarea draconică a legiurilor anticomuniste și nerespectarea legislației muncitorești. Astfel, *Legea asupra persoanelor juridice*, din 5 februarie 1924⁷, coroborată cu *Ordonanța militară din 5 aprilie 1924*⁸, care prefățează *Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice*⁹, (*Legea Mîrzescu*) din 19 decembrie 1924, cu modificările din 15 noiembrie 1927, au ilegalizat partidul și au intensificat prigoana împotriva comuniștilor.

În ce privește nerespectarea legislației muncitorești, *Regulamentul Legii pentru ocrotirea muncii minorilor și femeilor* din 5 februarie 1929¹⁰, interzicea munca copiilor sub 18 ani „în galerii subterane ale minelor și carierelor“. Cu toate acestea, la masacrul de la Lupeni a fost ucis Maxim Toma, muncitor minier în vîrstă de 16 ani.

Credem că pentru ilustrarea atmosferei de atunci, un admirabil izvor istoric beletristic îl constituie cartea lui Nicolae Țic, „Roșu pe alb“¹¹.

În luna ianuarie 1929, în Valea Jiului, minerii se ridică într-o serie de acțiuni revendicative, semnalate, pe larg, de presa arădeană.

În prima lună a anului 1929, minerii cer printr-un memoriu, adresat autorităților și guvernului, să se stabilească o anchetă care să dezvăluie „neajunsurile cauzate lor de conducerea minelor“¹². Guvernul nu dă curs anchetei.

Mișcările premergătoare ridicării din august 1929 de la Lupeni, continuă, de la memorii la manifestații deschise, de stradă, mișcări comentate pe larg de presa din Arad.

La 8 aprilie 1929, are loc o puternică demonstrație de stradă în fața primăriei din Petroșani, unde 300 de mineri din Vulcan cereau eliberarea comuniștilor arestați cu prilejul alegerilor comunale¹³, în care au reușit candidații comuniști¹⁴. Manifestația a fost reprimată, soldată cu 12 răniți, operîndu-se și arestări masive.

La sfîrșitul lunii iulie 1929, minerii cer, fără rezultat, asigurarea salariilor din trecut¹⁵.

Aceste acțiuni revendicative, se înscriu în cele 317 conflicte de muncă din anul 1929, ce au afectat 1 123 întreprinderi, antrenînd 101 504

6. „Erdély hirlap“, an. XIII, nr. 3332, Arad, 10 august 1929, p. 3.

7. Crearea P.C.R., sub redacția Ion Popescu-Puțuri și A. Deac, Buc., 1971, p. 479.

8. *Istoria României în date*, Buc., 1971, p. 329.

9. C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XIII—XIV, 1922—1926, Buc., f.a., p. 954.

10. C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. XVII, p. 75.

11. Nicolae Țic, *Roșu pe alb*, Buc., 1977.

12. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 128, 7 august 1929, p. 1.

13. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 10, aprilie 1929, p. 1.

14. „Voința Poporului“, Arad, 11 august 1929, p. 2.

15. „Erdély Hirlap“, Arad, an XIII, nr. 3329, 7 august 1929, p. 1.

salariați, dintre care 73 583 erau sindicaliști, determinînd 411.572 zile muncă pierdute, adică 13 zile în medie, pentru fiecare muncitor ¹⁶.

Cauza imediată a grevei de la Lupeni, din august 1929, constă în refuzul societăților miniere „Petroșani“ și „Lupeni“ de a reinnoi contractul de muncă în care minerii cereau să se introducă revendicările social-economice imediate și recunoașterea Sindicatelor Unitare.

Principalele revendicări social-economice erau: ziua de muncă de opt ore, mărirea salariilor și plățirea lor la timp, încetarea concedierilor și reprimirea la lucru a șomerilor, lichidarea amenzilor, reinnoirea contractului de muncă prin reducerea impozitelor, plata tuturor zilelor efectuate.

În 5 august 1929, are loc pe dealul Dilja, lingă Petroșani o consfătuire ilegală a delegaților celulelor comuniste din Valea Jiului urmărindu-se declanșarea unei greve de proporții. Se prezintă un referat de către Vasile Luca, referitor la mișcarea grevistă internațională, precum și elementele noi în tactica și metodele de organizare a acestei mișcări. A doua zi, însă, Vasile Luca nu mai vine la locul stabilit pentru continuarea lucrărilor consfătuirii și seara pleacă la București ¹⁷.

Autoritățile reușesc să aresteze pe participanții la această consfătuire, cu excepția celor din Lupeni, ceea ce face posibilă consfătuirea din 4 august 1929, de la Lupeni, unde se hotărăște greva. În dimineața zilei de 5 august 1929, orele 6, — după M.C. Stănescu 5,30 — ¹⁸, minerii de la minele „Ileana“, și „Victoria“ refuză să coboare în abataje. Ei pornesc spre minele „Ștefan“ și puțul „Aurelia“, de unde în grupuri compacte se îndreaptă spre mina „Carolina“, ca apoi, în masă, să se reverse spre gară și uzina electrică, pe care o cuceresc prin asalt.

Sînt bătuti șeful uzinei, care după ziarul arădean „Aradi Közlöny“, era informatorul direcției ¹⁹, un plutoner și mai mulți soldați care au opus rezistență minerilor ²⁰.

Intrările în mine sînt baricadate și se dinamitează unele puncte necunoscute din galerii ²¹.

Incepea marea luptă a minerilor din Lupeni.

A doua zi, 6 august 1929, ziarul arădean „Voința Poporului“, își informează cititorii despre începutul grevei de la Lupeni, caracterul ei, cit și măsurile imediate luate de autorități, la Petroșani ²². „În momentul cînd vă telefonez — transmite corespondentul ziarului „Voința Poporului“ din Arad, — care se afla la fața locului, — au sosit primele autocamioane de soldați, cărora le vor urma altele“ ²³. „Aflu — adaugă același corespondent — că greva de la Lupeni este numai începutul unei mari mișcări comuniste cu caracter general în țară“ ²⁴ (subl. ns). În acest

16. Dr. Ilie Ceaușescu, **Partidul Comunist Român — stegarul luptelor revoluționare din anii 1929 —1933**, Buc., p. 186 și urm.

17. N.G. Munteanu și Gh.I. Ioniță, **Un veac de istorie al minerilor pe Jiu**, Buc., 1971, p. 91 și urm.

18. M.C. Stănescu, **op. cit.**, p. 18.

19. „Aradi Közlöny“, an XLIV, nr. 76, Arad, 7 august 1929, p. 1.

20. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 129, 7 august 1929, p. 1 și 3.

21. **Ibidem**.

22. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 127, 6 august 1929, p. 2.

23. **Ibidem**.

24. **Ibidem**.

fel, ziarul „Voința Poporului“ din Arad, a fost primul organ de presă din țară, care a anunțat începutul luptei minerilor din Lupeni.

Dealtfel, în numărul din 8 august 1929, același ziar declara, nu fără mindrie: „Voința Poporului“ din Arad, a fost primul ziar din țară care a anunțat proclamarea grevei muncitorilor mineri din Lupeni și tot acest ziar a avut ultimele amănunte despre proporțiile care aceasta le-a luat, în mai puțin de 24 de ore de la proclamarea ei“²⁵. (subl. ns.).

După ocuparea uzinei electrice de către greviști, „Drapelul roșu a fost arborat pretutindeni în ritmurile Internaționalei, muncitorii greviști, începînd a pune stăpînire pe întreaga localitate, nevoind să țină seama de nici o autoritate“²⁶ (subl. ns.).

Tratativele cu autoritățile nu dau rezultate, din cauză că: „greviștii erau intransigenți“²⁷ (subl. ns). În fața acestei situații, autoritățile cer suplimentarea ajutorului armat de la Orăștie, Petroșani, Sibiu, Deva și Timișoara²⁸.

Sînt interesante informațiile pe care le oferă ziarul arădean „Voința Poporului“ din 8 august 1929, legate de formarea unui tren special, la Timișoara, încărcat cu jandarmi, ce în drumul său spre Lupeni, trebuia să treacă peste podul de la Brănișa. La 7 august 1929, cinci necunoscuți au încercat să facă acest pod nefolositor („au încercat un atentat“), dar au fost respinși fără a putea fi prinși²⁹.

Ziarul „Voința Poporului“ din Arad, sesizează adevărul, cînd afirma că: „Se crede că tentativa de atentat de la Brănișa, este în strînsă legătură cu marea grevă de la Lupeni“³⁰ (subl. ns), deoarece distrugerea sau avarierea podului ar fi oprit scurgerea de noi forțe militare spre locul luptelor.

În dimineața zilei de 6 august (orele 5), 60 de jandarmi ajutați de grăniceri, pătrund în curtea uzinei electrice, dar nu o pot evacua datorită greviștilor care se apără cu energie „cu pari, drugi de fier și pietre“³¹.

Presa arădeană subliniază hotărîrea minerilor de a li se satisface revendicările, greva primind un și mai profund caracter politic antiguvernamental. Astfel același ziar își informa cititorii, că: „Minerii strigă, că nu vom înceta greva decît atunci cînd guvernul Maniu ne va satisface toate cererile“, amenințînd că în caz contrar „noi îl aruncăm de la conducere“³². Cotidianul „Aradi Közlöny“, redă declarația greviștilor, că atît timp cît nu vor fi recunoscute Sindicatele Unitare, minerii nu vor relua munca³³. Intervin prefectul, primul procuror și ofițerii, dar greviștii răspund: „Mai bine murim decît să părăsim locurile“³⁴.

Așteptîndu-se la un nou atac, greviștii demontează motoarele uzinei

25. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 129, 8 august 1929, p. 1 și urm.

26. „Voința Poporului“, Arad, an VII, nr. 130, 9 august 1929, p. 1 și urm.

27. *Ibidem*.

28. „Aradi Közlöny“, an XLIV, nr. 176, 7 august 1929, p. 3.

29. „Voința Poporului“, an VII, 129, 8 august 1929, p. 3.

30. *Ibidem*.

31. „Voința Poporului“, 9 august 1929, p. 1 și urm.

32. *Ibidem*.

33. „Aradi Közlöny“, an XLIV, nr. 176, Arad, 7 august 1929, p. 3.

34. „Voința Poporului“, 13 august 1929, p. 2.

electrice, ce implică necesitatea aducerii curentului electric de la Vulcan³⁵.

Văzînd că primul atac, cit și intervențiile nu duc la nici un rezultat, autoritățile hotărăsc reprimarea în sînge a grevei. Semnalul de tragere trebuia să fie dat de muzicantul Societății, Gravnic, cu trompeta, dar acesta refuză și fuge îngrozit³⁶.

Atunci prefectul Ștefan Rozvany, luînd arma din mîna unui grănicer, ordonă soldaților îmbătați din vreme, să tragă în plin³⁷.

Lupta durează zece minute, după care minerii se retrag, lăsînd în urmă 31 de morți și peste 100 de răniți³⁸.

Cotidianul arădean „Voința Poporului“, consemna că „*victimele aveau răni pe față și pe piept, provocate, deodată de gloanțe și baionete*“³⁹ (subl. ns). Adăugăm relatarea ziarului „Aradi Közlöny“ care scria : „*Cînd gloanțele s-au împrăștiat, au urmat paturile de armă și baionetele, oamenii fiind crunt bătuți. Atunci minerul Augustin Catanase a primit lovitura de grație, cînd împușcat în picior se zvîrcolea la pămînt în sînge*“⁴⁰ (subl. ns). Același cotidian mai semnalează că „*răniții ce s-au retras spre șanțul de scurgere au fost străpunși cu baionetele de către soldați*“⁴¹ (subl. ns.).

Se formează patrulare, care cercetează toate punctele localității, pentru a găsi pe cei dispăruți și răniți sau fugiți în pădurile din împrejurimi. *Pentru a nu fi maltratați răniții refuzau să se prezinte la spital.*

În întreaga Vale a Jiului, sînt organizate posturi fixe, iar la Lupeni este instituită starea de asediu, interzicîndu-se părăsirea sau intrarea în localitate⁴².

La morga spitalului din Lupeni sînt depuși morții, printre care Maxim Toma de 16 ani⁴³.

Ziarul „Voința Poporului“ descrie situația tragică a localității Lupeni, după reprimarea grevei. „*Femeile și copiii au rămas muritori de foame. De două zile n-au ce mîncă. Unul dintre muncitorii omorîți a lăsat în urmă nouă copii, dintre care cel mai mare are 16 ani, iar cel mai mic un an. Nefericiții copii n-au nici mamă*“⁴⁴ (subl. ns.).

Inmormîntarea celor uciși atinge culmea tragismului, dar și a cinismului autorităților. Se ordonă formarea de cordoane de jandarmi și vînători pe drumul pînă la cimitir, la inmormîntare fiind admise numai familiile victimelor, astfel ca minerii sînt siliți să privească de pe dealurile din apropiere, fiindu-le respinsă cererea să ducă, pe umeri, potrivit unui vechi obicei, pe tovarășii lor de muncă și suferință, pe ultimul lor drum. Primul procuror, care respinsese cererea minerilor, de a-și urma tovarășii lor la groapă, ordonă să fie aduse căruțe. „În sfîrșit acestea

35. *Ibidem.*

36. *Ibidem.*

37. *Ibidem.*

38. Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 184.

39. „Voința Poporului“, 11 august 1929, p. 1.

40. „Aradi Közlöny“, 11 august 1929, p. 4.

41. *Ibidem.*

42. „Voința Poporului“, 10 august 1929, p. 2.

43. „Voința Poporului“, 9 august 1929, p. 2.

44. „Voința Poporului“, 10 august 1929, p. 1.

sosiră — relatează cu indignare „Voința Poporului“ — și cadavrele au fost urcate în aceste căruțe de transportat gunoate pentru a fi duse la cimitir. Faptul acesta a provocat o vie surescitare în rîndurile muncitorilor care au început să protesteze“⁴⁵.

„Eroicele lupte ale minerilor de la Lupeni din august 1929 — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprimare sîngeros de către regimul burghezo-moșieresc — au constituit o viguroasă afirmare a combativității revoluționare a întregii noastre clase muncitoare care, sub conducerea partidului comunist, s-a dovedit a fi cea mai devotată apărătoare a intereselor poporului, cea mai consecventă forță de progres a țării. Clasa muncitoare, în rîndul căreia minerii reprezintă un detașament de seamă, și-a făcut datoria de conducător a întregului nostru popor în lupta pentru libertate“⁴⁶.

Orientarea ziarelor din Arad, în legătură cu luptele de la Lupeni din august 1929, diferă după coloratura lor politică.

Presa de centru care reprezenta poziția intelectualității — înțelegînd redactorii și colaboratorii acestor ziare, era foarte eclectică. Față de ziarele de centru, cu totul altfel sînt prezentate evenimentele de la Lupeni de cotidienele „Românul“, organul guvernamental din Arad și „Tribuna Nouă“, gazeta liberalilor arădeni. Ziarul „Românul“, acuză de măcelul de la Lupeni, partidul național liberal, principalul partid de opoziție, în limitele legilor electorale de atunci, liberalii fiind autorii morali a celor întîmplate, deoarece la baza întreprinderilor miniere din Valea Jiului, era capitalul acestora ce a dus minerii... „goi și flămînzi, exploatați pînă la sînge, într-un moment de disperare să se opună autorităților consacrate și a curs sînge“⁴⁷.

Organul de presă a liberalilor arădeni, „Tribuna Nouă“, învinuiește guvernul, care a dat „...o pildă dureroasă a vieții noastre de stat pe care regimul Maniu o exercită prin toate organele sale“⁴⁸.

Considerăm că ziarul arădean „Voința Poporului“ este mai obiectiv, relatînd cauzele cît și desfășurarea grevei, subliniind cu multă responsabilitate caracterul revoluționar al acestei mișcări.

L'ECHO DES LUTTES HÉROÏQUES DES MINEURS DE LUPENI, DE L'AOÛT 1929, DANS LA PRESSE DE ARAD

R e s u m é

En passant en revue les principaux moments qui ont précédé la lutte des mineurs de l'août 1929, l'auteur se remémore les événements qui ont eu lieu pendant la lutte de Lupeni et il insiste sur la manière dans laquelle ont été vu les événements par la presse parue dans le même temps à Arad.

45. „Voința Poporului“, 11 august 1929, p. 1.

46. Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la sărbătorirea Zilei Minerului și a centenarului industriei carbonifere din Valea Jiului, (11 august 1968), op. cit., vol. 3, 1968, p. 339 și urm.

47. „Românul“, an XIV, nr. 51, 15 decembrie 1929, p. 1.

48. „Tribuna Nouă“, an VI, nr. 16, 15 august 1929, p. 1